

Wolfgang J. Brylla

Wilhelm Sauer – budowniczy organów

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 3, 208-210

1996

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wolfgang J. Brylla
Zielona Góra

WILHELM SAUER – BUDOWNICZY ORGANÓW

Kiedy finalizowała się budowa nowego kościoła ewangelickiego w Witnicy, pomyślano też o postawieniu nowych, dużych organów. Zarząd parafii kościoła zwrócił się do znanej i popularnej w Nowej Marchii firmy organowej „Wilhelm Sauer”, mającej swoją siedzibę we Frankfurcie nad Odrą przy ówczesnej ulicy Park 13. Na podstawie zawartego kontraktu, firma postawiła w roku 1877, za sumę 17 395 marek, trzymanualowy instrument z pedalem, z 35 głosami.

Z zachowanych, niestety niekompletnych, materiałów archiwalnych wynika, że witnicki instrument zalicza się do niewielkiej grupy największych instrumentów Sauera powstałych w tamtym czasie. W ciągu dwudziestu lat samodzielnej organistrzowskiej działalności Sauer zbudował ponad 250 organów (witnickie organy mają numer 257), w tym tylko około 8 proc. instrumentów dużych (powyżej 35 głosów).

Witnicka realizacja zamówienia w dużej części oparta była na doświadczeniach zebranych w trakcie budowy podobnej wielkości organów w Toruniu (1873 – 34 głosy), Sankt Petersburgu (1875 – 35 głosów), a także w Ośnie Lubuskim (1876 – 31 głosów), organy w Ośnie Lubuskim są instrumentem dwumanualowym.

Interesujące nas organy są charakterystyczne dla lansowanej przez Wilhelma Sauera estetyki brzmieniowej, na którą niebagatelny wpływ miał jego pobyt w Paryżu i praktyka u najsłynniejszego francuskiego budowniczego organów Aristide Cavaillé-Colla.

Wilhelm Sauer, urodzony 23 marca 1831 r. w Schönbeck (Meklemburgia), organomistrzostwem zainteresował się późno, mimo że jego ojciec od 1835 r. budował organy. Pierwotne zainteresowania Wilhelma miały się zrealizować w studiowaniu rysunku na Bauakademie w Berlinie. Życie skorygowało plany i od około 1848 r. młody Sauer uczył się zawodu u ojca we Friedlandzie, a w latach 1852–1853 praktykował u wspomnianego już Cavaillé-Colla. W roku 1855, w związku z wysokim pruskim cłem na wwożone z innych krajów (m.in. z Meklemburgii) wyroby, Sauerowie postanowili utworzyć na terenie Prus filię swojej firmy.

Wybrano Wałcz. Jednak nie najdogodniejsze położenie tej miejscowości względem głównych szlaków komunikacyjnych skłoniły Wilhelma do poszukania innego miasta.

Wybór padł na Frankfurt nad Odrą. Tam w roku 1857, od 7 października, rozpoczął działalność, prowadząc już własną firmę organową. Jego pierwszymi pracami były nowe organy dla ewangelickich kościołów w Osieku i Słonowie w powiecie strzeleckim. Potem zamówienia posypały się jak z rękawa. W trzy lata od założenia warsztatu utworzył filię w Królewcu, w Prusach Wschodnich. Solidność, terminowość i jakość zjednywały mu nowych zleceńdawców z różnych stron świata (Afryka, Ameryka Południowa, Mała Azja i prawie cała Europa), którzy coraz częściej zamawiali większe organy. Dość wspomnieć, że w roku 1913 firma zbudowała największe w Europie organy. Mieściły się one w Hali Stulecia (obecnie Hala Ludowa) we Wrocławiu. Organy miały pięć manualów, pedał i 200 głosów (!)

Za dokonania w dziedzinie budownictwa organowego (posiadał też patenty), Wilhelm Sauer został w roku 1884 wyróżniony honorowym tytułem "Budowniczego Organów Dworu Królewskiego" (Königlicher Hoforgelbauer).

Brak następcy, który kontynuowałby rodzinną tradycję, i nie najlepsze zdrowie skłoniły Sauera w 1894 r. do odstąpienia części udziałów w przedsiębiorstwie Paulowi Walckerowi. Firma przyjęła później nazwę: "W. Sauer, Inh. Paul Walcker".

Wilhelm Sauer zmarł 9 kwietnia 1914 r. we Frankfurcie, gdzie też został pochowany. Do roku jego śmierci firma zbudowała ponad 1200 organów. Część z nich znalazła się w kościołach obecnego woj. zielonogórskiego. Ze wstępnego rozeznania wynika, że jego organy znajdowały się, a być może jeszcze się znajdują, w: Lubowie, Maczkowie, Radzikowie, Drzecinie, Ośnie Lubuskim, Kostrzynie, Sulęcinie, Boryszynie, Myszęcicach, Serbowie, Pniewie. Dokładną informację o działalności Sauera w Gorzowskiem da planowana w niedalekiej przyszłości inwentaryzacja.

Firma organowa założona przez Wilhelma Sauer, mimo zmiennych kolei losów (przeszła też nacjonalizację), przetrwała pod starą nazwą do dnia dzisiejszego. Obecnie, po zjednoczeniu Niemiec, wróciła do prawnego właściciela, czyli do rodziny Walcker.

Bibliografia:

1. Burgemeister Ludwig, *Der Orgelbau in Schlesien*, Strassburg 1925, wyd. II, Frankfurt/M 1973.
2. Falkenberg Hans-Joachim, *Der Orgelbauer Wilhelm Sauer 1831–1916. Leben und Werk*, Lauffen 1990.
3. Wangemann Otto, *Die Orgel. Ihre Geschichte und ihr Bau*, Leipzig 1895.